

Roma Hukuku (3. hafta)

PROF. DR. AHMET NADI GÜNAL

ARŞ. GÖR. ALAZ TARHAN

Roma Hukuku'nun Kaynakları

Genel olarak Roma Hukuku'nun kaynakları, **yaratıcı kaynaklar**, **yürürlük kaynakları** ve **bilgi kaynakları** olmak üzere üç şekilde incelenmektedir.

Roma Hukuku'nun bilgi kaynakları, *Iustinianus*'un imparator olduğu dönem esas olarak *Iustinianus* öncesi bilgi kaynakları, *Iustinianus* derlemesi (*Corpus Iuris Civilis* – C.I.C.) ve *Iustinianus* sonrası bilgi kaynakları olarak üçe ayrılır.

Roma Hukuku'nun Bilgi Kaynakları

Iustinianus öncesi bilgi kaynakları sayıca azdır, günümüze az sayıda ulaşmıştır. Bunlar arasında, C.I.C. içinde yer alan *Institutiones* kitabına kaynaklık etmiş olan *Gaius Institutiones* günümüze ulaşmış en önemli eserdir.

Iustinianus Dönemi bilgi kaynağı *Corpus Iuris Civilis*'tir. imparatorun emri ile dönemin saray idare amiri olan *Tribonianus* tarafından 528-534 yılları arasında hazırlanan bu külliyat, Klasik Dönem hukukunu tekrar geçerli kılmaya yönelik ortaya çıkarılmıştır.

Iustinianus sonrası bilgi kaynakları daha ziyade Bizans Hukuku'nun ürünüdür. Bunların arasında *Paraphrasis*, *Basilica* ve *Hexabiblos* önemli kaynaklar arasında sayılabilmektedir.

Corpus Iuris Civilis

C.I.C. dört bölümden oluşmaktadır:

- 1) ***Institutiones***: Hukuk kurumları anlamına gelmektedir. Ders kitabı niteliğinde tasarlanmış olmasına karşın, ancak imparatorun mutlak iradesinin ifadesi olarak yayımlanmakla kanun gücü elde etmiştir. *Institutiones* dört kitaptan oluşmaktadır. 533 yılında hazırlanmıştır.
- 2) ***Digesta***: Klasik Dönem hukukçularının eserlerinden alınmış ve çağa uyarlanarak (*interpolatio*) belirli bir sistem içerisinde toplanmış parçalardan oluşur. Hukuk bilimi ve hukuk tarihi açısından C.I.C.'in en değerli bölümüdür. *Digesta* elli kitaptan oluşmaktadır. 530-533 yılları arasında hazırlanmıştır.
- 3) ***Codex***: *Iustinianus*'un ve ondan önceki imparatorların emirnamelerin bir araya getirildiği bölümdür. *Codex* on iki kitaptan oluşmaktadır. 528-529 ve 533-534 yıllarında hazırlanmıştır.
- 4) ***Novellae***: Orta Çağ'da C.I.C.'e eklenen bir bölüm olan *Novellae*, *Iustinianus*'un 534 yılından 564 yılında ölümüne değin çıkarmış olduğu emirnameleri içermektedir. *Novellae*'in resmi bir koleksiyonu yoktur, en geniş derleme yüz yirmi sekiz emirnameden oluşmaktadır.

Interpolatio ve Glossa

Corpus Iuris Civilis'in hazırlanması sırasında, yararlanılan Klasik Dönem hukukçularının eserlerinin çağın uyarlanması amacıyla değiştirilmesi işlemine ***interpolatio*** denmektedir.

Klasik Dönem hukukçularının eserleri üzerinde, hukuk öğretimine yardımcı olması amacıyla birtakım notlar alınması söz konusu olabilmekteydi. Daha sonra üzerine notlar alınan bu eserlerin kopya edilmesi sırasında, notların metinle bütünleşmesi ve asıl metnin bir anlamda değişmesi sonuçları doğmaktaydı. Asıl metinde yapılan bu maddi değişikliklere ***glossa*** adı verilmektedir.

Interpolatio bizzat kanun koyucu tarafından birinci elden yapılan değişikliklerdir. *Glossa* ise hukuk öğreticisi tarafından yapılan eser üzerindeki maddi değişikliklerdir.

Roma Hukuku'nun Yaratıcı ve Yürürlük Kaynakları

Krallık Dönemi: Örf ve adet kaynaklı *ius* ile dinsel kökenli *fas* yürürlük kaynakları olarak ifade edilebilmektedir. Bu dönemde en önemli yaratıcı kaynak rahiplerdi.

Cumhuriyet Dönemi: *Ius Civile* ve *Ius Praetorium* bu dönemin yürürlük kaynaklarıdır, en önemli *Ius Civile* kaynağı XII Levha Kanunu olarak göze çarpar. Bu dönemin yaratıcı kaynakları halk meclisleri ve *praetor*'lar olarak ifade edilebilmektedir.

Principatus Dönemi: Kanunlar, *senatus* kararları, imparator emirnameleri yürürlük kaynaklarıdır. *Senatus* ve *princeps* yaratıcı kaynak olarak öne çıkar.

Dominatus Dönemi: Tek yürürlük kaynağı imparator emirnameleridir. Tek yaratıcı kaynak imparatordur.

Roma Hukuku'nun *Iustinianus*'tan Çağımıza Kadar Gelişimi

Iustinianus Dönemi'nde kısa süre dahi olsa canlanan Klasik Roma Hukuku, 565 yılında imparatorun ölümü sonrasında, tekrar karanlığa gömülür. Asırlar boyunca unutulmaya yüz tutan Roma Hukuku'na, 11. yüzyılda İtalya'nın Pisa şehrinde 6. yüzyıla ait bir *Digesta* metni bulunmasıyla birlikte tekrar bir ilgi başlar. Bu yüzyıldan sonra Roma Hukuku, İtalya'dan başlayarak bütün Avrupa'ya tekrar yayılmış ve zaman içerisinde Avrupa'nın ortak hukuku –*Ius Commune* haline gelmiştir.

Alman hukukçularının, Roma Hukuku'nu Alman Hukuku ile sentezleyerek yarattığı Pandekt Hukuku, hukuk tarihinde çok önemli bir işgal etmektedir.

19. yüzyılda ulusal kanunlaştırma hareketlerinin ortaya çıkmasına değin Avrupa'da birincil ve ikincil hukuk kaynağı konumunda olan Roma Hukuku, bu hareketlerden sonra önemini yitirmiş gibi görünse de günümüzde her Avrupa ülkesinin hukukunun temelinde Roma Hukuku anlayışının yattığı söylenebilmektedir.